

Watervogeltellingen in Nederland

Nieuwsbrief seizoen 2017/2018 nr 8, april 2018

Nederland is bij uitstek een land van wetlands en watervogels. Met watervogeltellingen worden objectieve gegevens verzameld over aantallen, verspreiding en de veranderingen daarin. Het landelijke project vindt plaats in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en wordt ondersteund door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landelijke coördinatie wordt verzorgd door Sovon Vogelonderzoek Nederland. De tellingen worden uitgevoerd door een groot aantal waarnemers van vogelwerkgroepen, behorende instanties, provincies en instituten. Er worden maandelijks tellingen uitgevoerd in monitoringgebieden (alle watervogelsoorten, in Rijkswateren en overige Vogelrichtlijnggebieden), pleisterplaatsen (ganzen en zwanen) en in januari de Midwintertelling.

Beste tellers,

Nijmegen, 30 maart 2018

“Moelijke telling door kou en ijzige oostenwind”, “vrij gunstig in plaats van gunstig vanwege betraande ogen door harde, koude wind”, “-8 graden bij windkracht 5...brrrrrrrrrrr”, of kortweg: “ijselijk koud”, “Koud Hè” en “KKKKKKKOUd !!!!!!” is slechts een kleine bloemlezing van de vele opmerkingen (veel meer dan normaal) bij de afgelopen maarttelling die geen enkele twijfel over laten bestaan wat de omstandigheden waren. Het was hoe dan ook een bijzondere telling. De omstandigheden waren dermate ongunstig, niet eens door de lage temperaturen (voor maart), maar vooral door de harde wind dat we werden gedwongen om de extra integrale telling in de Waddenzee (eens in de acht jaar in die extra maand) af te gelasten. Het tij zou al niet erg hoog worden, maar door de harde oostenwind zou deze niet hoger komen als N.A.P.. Daarmee zou het feitelijk een laagwatertelling worden en ook nog eens incompleet, omdat de boten de tellers niet konden afzetten op enkele kleinere eilanden en zandplaten door de lage waterstand, dus alles behalve gunstig. Het was pas de tweede keer dat de integrale Waddentelling moest worden afgelast (eerste keer in januari 2015 door storm). Volgend jaar gaan we het gewoon opnieuw proberen, zie ook de teldata verderop. De koude was van relatief korte duur en inmiddels is de lente langzaam aan begonnen. Hoewel sommigen van jullie wellicht al zijn gestart met de inventarisatie van broedvogels, staat er in april toch nog een volledige watervogel- en ganzen-en zwanentelling op het programma. Deze laatste telling van het seizoen vindt plaats op **14 april 2018**. Dan zullen alle monitoringgebieden én alle ganzen- en zwanengebieden worden geteld. In de ganzen en zwanenbijdrage (helaas kort door afwezigheid van Kees) wordt nog eens uitgelegd waarom de ganzen en zwanentellers ook in april aan de slag mogen. In het Waddengebied zal eveneens op **14 april** een steekproeftelling plaatsvinden en

een telling van alle Brand- en Rotganzen en van de andere aanwezige ganzensoorten. Het tijdstip en de hoogte van het hoogwater in Harlingen komen aardig overeen met die van een maand geleden en zijn daarmee wederom allesbehalve optimaal: 9:55u en 77 cm. Dit tijdstip betekent dat de mensen in het westen weer vroeg aan de slag moeten. Op **7 april** (uitloop van 31 maart tot en met 15 april), vindt de tweede slaaplaatstelling plaats van Scholekster, Kemp-haan, Grutto. Zoals gebruikelijk kunnen jullie in deze aprilnieuwsbrief ook weer alle teldata voor komend seizoen vinden.

Ik kondig ook alvast het nieuwe watervogelrapport over seizoen 2015/2016 aan. Het heeft helaas wat langer geduurd dit jaar, waardoor jullie deze nog niet hebben mogen ontvangen, maar hij gaat komen in april. Het rapport is op korte termijn voor iedereen digitaal na te lezen via onze website (sovon.nl/sovon-rapporten). Zonder jullie kan een dergelijk werk niet verschijnen en daarvoor ben ik jullie erg dankbaar. Ik wens jullie allen veel leesplezier.

Tot slot wil ik jullie hartelijk bedanken voor al je telinspanningen dit seizoen! Mensen die nog niet alle tellingen van het afgelopen seizoen hebben ingevoerd of doorgegeven verzoek ik dat s.v.p. binnenkort te doen (waarvoor dank alvast!). Geef ons s.v.p. ook door als er in een bepaalde maand niet is geteld (telling aanmaken en “niet geteld” aanvinken in de kopgegevens) of wanneer je wilt stoppen, zodat we tijdig een vervanger kunnen regelen. Hopelijk hebben jullie weer zin in het volgende seizoen! Maar eerst nog de apriltelling.

Ik wens iedereen een fijne telling en alvast een goed voorjaar en zomer!

Menno Hornman

Nederland (binnenland):	Waddengebied:
14 april monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	14 april steekproeftelling, telling Brand- en Rotgans (9.55 - HW 77)
Volgende telling	2018
5 mei telling Brand- en Rotgans	
12 mei selectie van monitoringgebieden	
16 juni selectie van monitoringgebieden	
NB. Bij voorkeur niet van de teldatum afwijken, echter bij slecht weer of andere overmacht kunnen tellingen nog één dag voor tot twee dagen na de teldatum worden uitgevoerd.	

Teldata seizoen 2018/2019

Nederland binnenland

14 juli selectie van monitoringgebieden
11 aug selectie van monitoringgebieden
15 sept monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
13 okt monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
17 nov monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
15 dec monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
12 jan midwintertelling, monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
16 feb monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
16 mrt monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
13 apr monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
4 mei telling Brand- en Rotgans
11 mei selectie van monitoringgebieden
15 juni selectie van monitoringgebieden

Waddengebied (hoogwater - verhoging)

14 juli steekproeftelling (11:36 - 112)
18 aug integrale Waddentelling (15:14 - 102)
15 sep integrale Waddentelling (14:15 - 109)
13 okt steekproeftelling, ganzen en zwanen (13:16 - 116)
10 nov integrale Waddentelling (11:16 - 118)
15 dec steekproeftelling, ganzen en zwanen (13:30 - 73)
12 jan integrale Waddentelling (12:44 - 77)
9 feb steekproeftelling, ganzen en zwanen (12:20 - 85)
23 mrt (extra) integrale Waddentelling (11:45 - 89)
20 apr steekproeftelling, ganzen en zwanen (12:35 - 89)
4 mei telling Brand en Rotgans (11:45 - 82)
18 mei integrale Waddentelling (11:25 - 85)
22 juni steekproeftelling (14:35 - 104)

2018 / 2019

Ganzen en zwanen: komende apriltelling belangrijk voor diverse soorten

Bij de maarttelling was er nog amper sprake van wegtrek van ganzen, hoewel lokaal in het westen wel gebieden waren leeggelopen. Dat veel ganzen nog even hebben gewacht met de wegtrek is ook niet verwonderlijk gezien het koude weer en de ongunstige trekwind. Half april zullen echter veel arctische ganzen richting de broedgebieden zijn vertrokken. De april telling was oit opgezet om het seizoen voor Brandgans en Rotgans te completeren, maar met de toename van de broedvogels is deze telling inmiddels voor de meeste soorten ganzen en Knobbelzwaan relevant. Ook paartjes kunnen gewoon worden geteld, want er wordt op dezelfde manier geteld als in alle andere maanden. In de provincie Groningen

wordt in een speciaal project door de Zwanenwerkgroep Groningen i.s.m. Sovon een integrale telling van Knobbelzwanen (inclusief alle andere soorten ganzen en zwanen) nagestreefd. Weliswaar zitten veel lokaal broedende zwanen dan minder goed zichtbaar in de slootjes, de groepen niet-broeders zijn nog prima in kaart te brengen, voordat ze in mei vertrekken naar de grotere wateren.

Belangrijk is bovendien ook om te weten of er überhaupt nog ganzen en zwanen in een telgebied zaten: voer dus ook vooral eventuele nultellingen in.

Kees Koffijberg

En toen kwam de Russische Beer...

Dachten wij en de vogels na de februari-telling fliere-fluitend over te gaan naar het voorjaar; komt er vanaf 16 februari een koufront, genaamd de Russische beer, onze richting op. Uiteindelijk viel het met de kou wel mee (of tegen), maar eind februari hadden we wel een aantal ijsdagen en 's nachts -10° C op de teller. De beer trok zich vanaf 4 maart weer terug waarna de temperaturen weer normaal werden. De beer ging dus niet echt stevig los maar desondanks was het voor veel vogels een lastige periode.

IJsvogel in ijs

De meest iconische foto in die periode was wel die van de IJsvogel in het ijs gemaakt door Christoph van Ingen (13) nadat zijn zusje Kathleen (8) die had ontdekt. De foto ging de hele wereld over en we kunnen in ieder geval conclu-

deren dat in de omgeving Oostzaan in ieder geval één IJsvogel de vorstperiode niet heeft overleefd.

Eerste indrukken

Op basis van wat eind maart is ingevoerd en zowel in februari als in maart is geteld kunnen we een voorlopige balans opmaken. Eind maart zijn al veel tellingen ingevoerd of geüpload met Avimap. Gekeken is er of er een opvallende afname is geweest maar ook hoe dat in de twee vorige seizoenen was. Het aantal getelde Kleine Zilverreigers laat een opvallende afname zien van 144 naar 12 en als we de gebieden in beide maanden geteld vergelijken is de afname zelfs 91%. Bij deze soort moeten we vrezen dat hier veel sterfte is geweest. Ook bij de Grote Zilverreiger zien we een afname (35%) maar dat valt binnen het normale seizoensverloop. Bij de Blauwe Reiger is de afname duidelijk hoger dan normaal tussen februari en maart (41% en normaal 9-16%). De meeste ganzen en eenden waren in normale aantallen aanwezig met uitzondering van de Wintertaling die in maart in duidelijk lagere aantallen is gezien (55% en normaal 1-14% lager). Wellicht was hier sprake van wegtrek en/of zaten er veel meer op de Wadden (niet geteld in maart). Bij Meerkoet en de notoire vorstgevoelige soort Waterhoen was er dit jaar een vergelijkbare afname als in voorgaande jaren. Daarentegen laat de Waterral een afname zien van maar liefst 80% terwijl dat in de voorgaande twee jaar 20-30% was. Zagen we in de voorgaande seizoenen tussen februari en maart een toename of lichte afname van de IJsvogel, in de afgelopen maanden was de afname fors met maar liefst 77%. Het heeft er alle schijn van dat de populatie van de IJsvogel een flinke veer heeft moeten laten door de Russische beer.

Ook IJsvogel gered

Gelukkig kunnen we positief eindigen met een geredde IJsvogel dankzij Otto (5) en Roemer (7) [https://www.tubantia.nl/hof-van-twente/otto-5-en-roemer-7-uit-diepenheim-geven-vastgevroren-ijsvogel-weer-de-](https://www.tubantia.nl/hof-van-twente/otto-5-en-roemer-7-uit-diepenheim-geven-vastgevroren-ijsvogel-weer-de-vrijheid~a6ca03b2/?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=socialsharing_web)

vrijheid~a6ca03b2/?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=socialsharing_web
Bij Diepenheim werd de vogel opgelapt met visjes in een kattenbak.

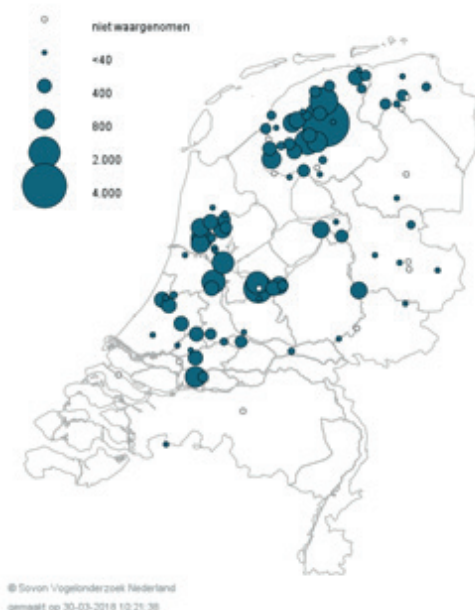
Jan Schoppers

Slaapplaatsen: Eerste telling van Scholekster, Kemphaan en Grutto voor het seizoen

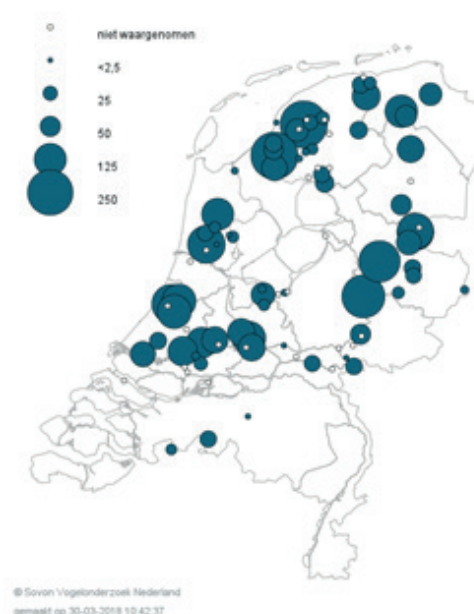
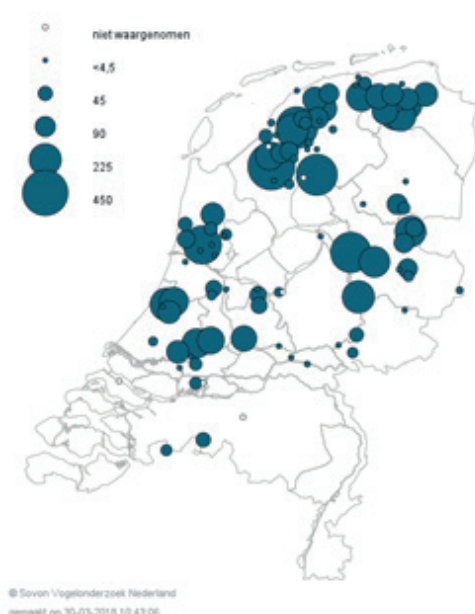
Tijdens de eerste steltloperslaapplaatsentelling van dit seizoen hebben we te maken gekregen met een koudegolf en velen hebben onder voor mens en steltloper erbarmelijke omstandigheden geteld. Hartelijk dank voor jullie inzet! Jullie doorzetten heeft ervoor gezorgd dat de koude niet heeft geresulteerd in aanzienlijk lagere aantallen, wat blijkt bijvoorbeeld uit de twee kaartjes hieronder, waarin

het aantal getelde Grutto's op slaapplaatsen is te zien in maart 2017 (links) en maart 2018 (rechts). De maxima zijn ongeveer gelijk en de absolute toptelling komt uit de Alde Feanen (FR), waar wederom meer dan 4000 exemplaren (4350) werden geteld. Hoewel het aantal getelde slaapplaatsen in het noorden van het land iets lager lag in 2018, is het mogelijk dat deze data nog worden door-

gegeven. Daarnaast was het aantal getelde Grutto's op slaapplaatsen in Zuid- en Noord-Holland een stuk hoger dan in het voorgaande jaar. Zo was er in beide van deze provincies een slaapplaats met >2000 exemplaren te vinden, wat in 2017 niet het geval was. Deels heeft dit mogelijk betrekking op verplaatsingen door de kou. Zo waren er in het Landje van Geijsel (NH) 2175 exemplaren te vinden en in de Polders Poelgeest bij Warmond (ZH) 2100.

Een vergelijkbaar patroon wordt zichtbaar als we kijken naar Scholeksterslaapplaatsentellingen van maart 2017 (l) en 2018 (r). De aantallen in het noorden liggen lager (hoewel, dit kan opnieuw deels het resultaat zijn van nog niet ingevoerde gegevens), terwijl de maxima in Zuid-Holland, Gelderland en Overijssel iets hoger lijken te liggen.

Aankomende tellingen Scholekster, Kemphaan en Grutto

De tweede slaapplaatstelling voor Scholekster, Kemphaan en Grutto is inmiddels ook weer begonnen en ditmaal onder aangenamere weersomstandigheden. De eerste ronde voor deze soorten valt binnen **telperiode 31 maart tot en met 15 april, met voorkeursdata op 7/8 april**. Er zijn nog veel mooie telgebieden die openstaan en die

in maart perfect gecombineerd kunnen worden met bijv. tellingen voor het meetnet watervogels.

Paul van Els

Teldata van slaapplaatstellingen in seizoen 2017/18

Datum	Starttijd	Type telling
7 april '18	19.30 uur	Slaapplaatstelling Scholekster, Kemphaan, Grutto

Wadden: Watervogels in het Lauwersmeer

De Waddenzee en het Lauwersmeer zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De voormalige Lauwerszee dient nog immer als hoogwatervluchtplaats voor soorten als Scholekster, Bontbekplevier en Wulp, waardoor het Lauwersmeergebied gelijktijdig met het Waddengebied wordt geteld. Al sinds de afsluiting in 1969 worden er de watervogels geteld en daar verschijnt jaarlijks een rapportage over, die al wat jaren door Sovon wordt verzorgd (zie: <https://www.sovon.nl/nl/publicaties/watervogels-het-lauwersmeer-het-seizoen-20162017>).

Dat het gebied van grote waarde is voor watervogels laten de enorme aantallen zien die er geteld worden. Verdeeld over 12 maanden werden in het seizoen 2016/2017 272.439 watervogels geteld. De zomermaanden zijn de maanden met de grootste aantallen. Door haar vele ondiepten, afgesloten voor vaarrecreatie, is het Lauwersmeer in trek bij (ruiende) watervogels. Enkele aantallen: 2480 Knobbelzwanen (jul), 5214 Grauwe Ganzen (jun), 520 Grote Canadese Ganzen (jul), 2899 Kuifeenden (sep), 4454 Krakeenden (jul), 3907 Slobeenden (aug), 3150 Wilde Eenden (jul), 4819 Wintertalingen (sep), 5349 Meerkoeten (sep). Later in het seizoen zijn het o.a. Kuifeenden (2900, okt), Smienten (8255, jan) en Pijlstaarten (1269, jan), terwijl Brandganzen er met de watervogeltellingen overdag in het voorjaar pieken (15.075, apr). Op de slaapplekken kunnen aantallen overigens oplopen tot rond de 80.000 individuen. Qua steltlopers vallen de aantallen Kluten (1748, jul), Goudplevier

(6260, nov), Kievit (9950, nov), Kempshaan (1252, jul), Grutto (1736, jun) en Zwarte Ruiters (728, jul) op. Daarnaast is het Lauwersmeer een van de belangrijkste gebieden voor de Reuzenster in ons land. Met de watervogeltellingen in 2016/17 werden er maximaal 27 geteld in augustus, met de slaapplekstellingen in dezelfde maand een maximum van 52.

Van de Natura 2000-soorten die in het Lauwersmeergebied afnemen, laten Tafeleend, Brilduiker, Wilde Eend en Grutto landelijk eenzelfde trend zien. Dat geldt echter niet voor Kolgans, Pijlstaart en Lepelaar, want die nemen landelijke juist toe. Waarom een soort als de Lepelaar er afneemt, is vooralsnog tasten in het duister. Juist met de gegroeide broedpopulatie op naburige Waddeneilanden als Ameland, Schiermonnikoog en de Rottums zou juist een toename verwacht worden. Soorten die in het Lauwersmeergebied een toename laten zien, laten dat veelal ook landelijk zien, zoals Wilde Zwaan, Krakeend, Slobeend, Aalscholver, Bontbekplevier en Reuzenster. Alleen de trend bij de Zwarte Ruiters, die op de lange termijn positief is in het Lauwersmeergebied, contrasteert met de negatieve landelijke trend. Zowel de watervogels alsook de broedvogels worden jaar in, jaar uit gemonitord in het Lauwersmeergebied, waarmee nu bijna 50 jaar na de afsluiting lange reeksen gewaarborgd zijn.

Romke Kleefstra

Watervogeltellingen	Menno Hornman (menno.hornman@sovon.nl)
• projectcoördinatie	Michel Klemann (michel.klemann@sovon.nl)
• formulieren etc.	(Alle coördinatoren zijn telefonisch te bereiken via 024-7 410 410)

Coördinatie Slaapplekstellingen: Paul van Els (paul.vanels@sovon.nl)

Regiocoördinatoren

(ZO) Zoute Delta	Mervyn Roos (06-12 21 81 34, mervyn.roos@rws.nl)
(NH) Noord-Holland	Roy Slaterus (024-7 410 410, roy.slaterus@sovon.nl)
(ZH) Zuid-Holland	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(ZL) Zeeland	Jan-Willem Vergeer (024 7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(FR) Friesland	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(GR) Groningen	Kees Koffijberg (024-7 410 410, kees.koffijberg@t-online.de); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(DR) Drenthe	Harold Steendam (0592-273845, harold_steendam@hotmail.com)
(FL) Flevoland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(OV) Overijssel	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(GL) Gelderland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(UT) Utrecht	Michel Klemann (024-7 410 410, michel.klemann@sovon.nl)
(NB) Noord-Brabant	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(Li) Limburg	Ton Cuijpers (0475-551579, a_cuijpers@hetnet.nl)
(WG) Waddengebied	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl)
(RG) Grote Rivieren	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)

Informatie over coördinatie in (IJ) IJsselmeergebied, (RM) Randmeren, (BR) Beneden Rivieren, (NZ) Noordzee via Sovon Menno Hornman (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)

Deze nieuwsbrief wordt toegezonden aan tellers en/of coördinatoren. De resultaten van de komende telling a.u.b. zo spoedig mogelijk naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen sturen. Vergeet niet de gebiedscodes in te vullen. Een postzegel is niet nodig!!

Nb! In deze nieuwsbrieven genoemde aantallen zijn voorlopig en vaak nog onvolledig! Ze zijn dus niet geschikt voor verder gebruik.